

LA MÚSICA EN LES RONDALLES VALENCIANES D'ENRIC VALOR

Àngel Lluís Ferrando Morales
Centre Instructiu Musical Apolo d'Alcoi

L'any 1995 el Centre Cultural Castallut va organitzar, per homenatjar el seu escriptor més conegut, el I Simposi d'Estudi i Festa Enric Valor. En aquell simposi va participar el bon amic Manel Rodríguez-Castelló amb una col·laboració que parlava, precisament, d'un projecte teatral en què jo mateix havia participat cinc anys abans.¹⁵ A la primavera del 1990 Rodríguez-Castelló va rebre l'encàrrec d'escriure un text dramàtic inspirat en la rondallística d'Enric Valor, que havia de servir com a base per a l'espectacle que va estrenar el grup La Cassola d'Alcoi a la Sala Escalante de València, a la tardor d'aquell mateix any. Qui escriu aquestes paraules va tenir la sort de participar-hi com a actor i, a més, com a compositor de la banda sonora. Aquesta doble condició d'actor i músic em va donar moltes satisfaccions, però si alguna cosa em va resultar vertaderament emocionant en aquella experiència va ser, sens dubte, conèixer personalment l'escriptor de Castalla i, lògicament, poder parlar amb ell d'alguns aspectes de la banda sonora.

Dins les *Rondalles valencianes* d'Enric Valor¹⁶ trobem, a més de referències musicals directes de variada naturalesa, un munt notable de materials que poden ser entonats o declamats com una cantilena —si no vol parlar-se d'una forma explícita de cant, tal com l'entendem en l'actualitat— per l'estructura que presenten i les seues particularitats. Sense ser materials explícitament musicals, pertanyen a un grup heterogeni vinculat, d'una o una altra forma, a la pràctica de la música tradicio-

¹⁵ «Això diu que era: una proposta dramàtica sobre dues rondalles d'Enric Valor» (RODRÍGUEZ-CASTELLÓ: 1996, 21-26).

¹⁶ L'edició que utilitzarem per aquesta breu aproximació és la que es va posar a la venda dividida en vuit volums a càrrec de les Edicions de la Federació d'Entitats Culturals del País Valencià (1985). Serà també la que es reflectirà en les referències que apareixeran al llarg del treball, amb esment del volum i la pàgina.

nal i religiosa dins l'àmbit popular.¹⁷ Estructures com ara oracions, conjurs, sentències, lletanies, invocacions, salutacions, encanteris, etc., van apareixent al llarg de les pàgines escrites per l'escriptor de Castalla, sempre literaturitzant aquelles rondalles primeres que li van ser transmises, en molts dels casos, pels seus majors (BORJA: 2010, 48). Deixant, però, de banda tot aquest material per a l'objectiu del nostre estudi, dins les referències musicals més directes, podem distingir diferents possibilitats de classificació —i una notable variació— al llarg de les quasi mil pàgines que va dedicar Valor a les *Rondalles valencianes*, l'obra per la qual és considerat un referent ineludible de l'etnopoètica valenciana.

Troblem primerament, dins d'aquest corpus, abundants personificacions d'animals, coses i elements de la natura. En una d'aquestes rondalles on els animalets són els protagonistes absoluts, veiem un exemple clar del que podríem anomenar *material mixt* (element literari que té procedència musical o una associació directa amb la música), el referent popular del qual devia ser present en la ment de Valor al llarg del procés de literaturització. A l'inici de «La rabosa i el corb» —arreplegada a Castalla— hi ha un diàleg entre l'escandalós corb i els xicons que li criden des de terra allò d'«Oc, oc, oc! / L'àguila, el corb! / El rei s'ha mort / davall les Penyes de Monfort!» (8/93). Afegeix Valor just després que «l'àguila no hi va, a les Penyes de Monfort; però el corb sol ser tan crèdul, que agafa el camí entre ales i allà se'n va, a veure si hi ha de veres un rei mort que espicossar enmig dels penyalars de migjorn». Justament per les raons abans assenyalades, en principi aquesta crida al corb volador quedaria fora de la nostra aproximació. No obstant això, trobem interessant el fet que il·lustre una situació —d'una imatge o record en la ment de l'escriptor— que va generar, en un moment del passat, una cançoneta infantil d'extremada senzillesa.

El músic contestà Just Sansalvador i Cortés la va recopilar l'any 1923 per als treballs que, juntament amb el seu germà Joaquim, van ser presentats a una de les convocatòries (1924) de la magna *Obra del*

¹⁷ Els diferents cançoners, com ara la magna obra recollida per Salvador Seguí a les tres províncies valencianes, deixen àmplia constància de tot aquest corpus.

Cançoner Popular de Catalunya (BORJA & FRANCÉS: 2010, 9). Dins d'aquests treballs inèdits dels germans Sansalvador,¹⁸ trobem un *Cançoner infantil de Cocentaina*, on podem distingir amb el número setze una breu cançoneta anomenada «Corp!, corp!». Es tracta d'una brevíssima aportació humorística —quasi una mena d'exclamació— que avisa el còrvid de la presència al barranc d'un «burro mort / sense cames i en bigot / Pasqualet! Pasqualet!». Presenta també una valuosa nota del recol·lector que ens informa de la naturalesa de la cançoneta i la seua funcionalitat:

Cançoneta de joia que canten els nens quan van pels camps al divisar algun corp.
Fins que els corps no desapareixen de vista, els nens van repetint la cançó.
A vegades hom va distret pel camp i es dona compte de la presència dels corps a
l'oïr aquesta cançó als nens (SANSALVADOR: 1998, 55).

Com podem observar la situació és idèntica a la que presenta Valor en la rondalla. El text, però, hi canvia força i no presenta una associació musical tan clara.¹⁹ Sembla que l'ús que en fa el nostre escriptor ve exclusivament donat pel discurs argumental. Al final de la rondalla, una més que escarmentada rabosa a remull exclamarà amb amarguesa: «¡Si d'esta escape i no morc / no aniré a més bodes amb corbs!», i la narració es tancarà novament amb la figura d'un xiquet que pregunta a son pare —vertaderament sorprès— al voltant de les capacitats voladores de les raboses («La rabosa i el corb»: 8/102-103).

En un moment temporal molt llunyà «Quan encara parlaven els animals, les plantes i les aigües, és a dir, en la més remota antiguitat» («Joan-Ratot»: 8/83), però que —també màgicament— apareix als nostres ulls molt més proper i quotidià, trobem igualment diàlegs com ara el del gall i les gallines («Abella»: 5/119), l'arrogant «mig pollastre» amb poders màgics (que després resultarà ser el príncep de les Aitanes) i

¹⁸ Recuperats parcialment amb l'edició de *Cançons de Cocentaina I recopilades l'any 1923 per Just Sansalvador i Cortés* (SANSALVADOR: 1998).

¹⁹ També trobem documentades unes altres cançons que tenen l'au com a protagonista (SEGUÍ: 1980, 171-172). No obstant això, pel text que utilitza Valor en la rondalla, sembla més lògic que es tracte de la versió amb la funcionalitat assenyalada per Just Sansalvador.

la seua incessant i repetitiva cantilena («Història d'un mig pollastre»: 8/108), o els dels animals que van trobant-se —i interactuen, en conseqüència, ben colpits per la tragèdia— davant l'accidentada mort de Joan-Ratot i la desesperació de la seua viuda («Joan-Ratot»: 8/86-88). En els dos darrers casos trobem estructures que ben bé podrien ser cantades sense cap problema mètric ni rítmic. Les dos presenten, a més, un pes més que notable en la construcció literària de les respectives rondalles.

¡Joan-Ratot ha caigut dins l'olla;
 la Rateta sopa i plora;
 el Pardalet s'ha trencat el bec;
 el Corb s'ha tallat l'ala;
 el Bou s'ha arrancat les banyes;
 la Figuera s'ha esguellat la millor branca;
 la Fonteta s'ha assecat!...
 —¡Doncs jo tire cànters i cantarelles riuet avall!

A més de ser part del fil argumental i narratiu de la història, la cançó del «mig pollastre» —l'element d'identificació del personatge— desencadenarà el final de la trama. El conflicte amb el rei esdevé immediat per l'aparent arrogància del pollastre, el qual expressa de forma pública i oberta la intenció de casar-se amb la princesa (GUMILLA & COMECHE: 1999, 205). El recurs utilitzat en el cas de «Joan-Ratot» és, a més, molt habitual en la construcció de cançons infantils. Tots coneixem, segurament, algun exemple en què la cançó va afegint nou text a la mateixa música. A vegades, aquest procés d'addició s'integra en el discurs musical mitjançant reiteracions d'una mateixa estructura; d'altres, simplement, substitueix l'anterior. No cal insistir-hi més: el grapat d'exemples que ens ve al cap en uns segons és nombrós i abraça des de cançons que van posar en voga els nostres cantautors (BORJA: 2007, 162) fins a alguns dels grans èxits dels pallassos de la tele. Es tracta, a més, d'un recurs compositiu sense fronteres idiomàtiques ni geogràfiques.

Com en el cas d'aquest mig pollastre que esdevindrà príncep, «Escarbotant i gratant, vinga de furgar» («Història d'un mig pollastre»: 8/108) una mica més en les referències musicals de les *Rondalles valencianes* de Valor trobem, fins i tot, la descripció d'unes campanes

amb vocació cantora, com la campaneta d'Alcoleja que diu amb veu metàl·lica allò de «Tang-tang, / arròs i carn... / Tang-tang, / arròs i carn...» («Esclafamuntanyes»: 5/16). També trobarem remors llunyanes que semblen dir «De Busot sóc, de Busot!» («Joan-Antoni i els torpalls»: 6/110), amb una clara vinculació a unes altres cançonetes populars, o a l'ancestral costum d'adjectivar amb terminologia musical referent al moviment —els matisos agògics— les dites o sentències populars. Un exemple, entre d'altres, pot ser el del vell «adagi» que tanca una rondalla de Muro amb allò de «Per foc i per muller / no te n'isques del carrer» («L'albarder de Cocentaina»: 5/ 149), o la de qualificar el cor de xiquets com una «desafinada musiqueta», que al protagonista de la rondalla li semblava «una dolça simfonia» («Don Joan de la Panarra»: 8/11).

Les referències musicals com a ornament del discurs narratiu són també presents en les *Rondalles valencianes*, encara que en menor mesura que la música explícita de caire popular. Generalment acompanyant una celebració, trobem la «música de corda, dolcíssima» per a les noces d'Albert de Muntalt i la bellíssima Marieta («Les animetes»: 7/41) i unes «trompetes tocant una gloriosa marxa» («Història d'un mig pollastre»: 8/115), utilitzades també com a reclam sonor de les noces del príncep —abans mig pollastre— amb la filla del rei. D'igual manera en «Joan-Antoni i els torpalls», arreplegada a Castalla, les danses articulen bona part de la rondalla i els seus instruments característics —com ara el tabal, la dolçaina o les castanyoles— interactuen amb els protagonistes i, fins i tot, podem *sentir* la seua veu mitjançant unes acurades transcripcions onomatopèiques (BORJA: 2010, 58) per part de Valor («Joan-Antoni i els torpalls»: 6/110-114).

En el cas d'«El castell d'Entorn i no Entorn», una rondalla arreplegada a Xixona, trobem una descripció més àmplia i una major implicació argumental dins la narració. De la màgica caixeta de les Caterinetes sortiran, només obrir-la, «una malafi de musiquets, molts petits». Aquesta mena de banda minúscula, formada per perotets amb els seus també minúsculs uniformes i instruments musicals, encisaran la donzella amb la seua musiqueta, fins que necessitarà l'ajut d'una flauteta màgica per a tornar-los a guardar novament a l'arqueta («El castell d'Entorn i no Entorn»: 4/95-96). També els xiulets amb poders màgics

—sempre de la mà del príncep Bernat— tindran una presència especial al llarg de la narració. Tancant aquest grup, lògicament, la imatge de la banda de música havia d'estar present quasi de forma ineludible en alguna de les narracions. Dues bandes, la «música vella de Bocairent» i la «banda de Banyeres», són presents, juntes, en una festiva celebració a Albaida («El pollastre de festes»: 7/107). La primera fa una entrada triomfal a la plaça del poble «tocant una marxa molt sorollosa»; i l'altra, després de la migdiada, ofería un concert «molt coratjosament» a l'entaulat de la plaça «a base d'instruments d'aire (de molt d'aire!) i bombo dominador».²⁰

Ben diferent és l'ús de la cançó —i la denominació com a tal— de forma explícita dins les *Rondalles valencianes* d'Enric Valor. Podem parlar en principi d'un nombre relativament curt d'exemples, si realment acceptem com a integrants d'aquest selecte grup les solament deu referències directes a una cançó —real o imaginària— que Valor assenyalava com a tal. L'escriptor de Castalla parla de cançó, tonada o cançoneta, concretament, per diferenciar —així ho entenem— aquelles lletres que presenten una voluntat expressa de ser cantades. Si atenem a paràmetres com ara el lloc on Valor arreplega la rondalla original i la denominació amb què apareix reflectida la cançó en el text, podem establir la classificació següent:

²⁰ Resulta vertaderament graciosa la descripció del concert i de la desfilada de les dues bandes. Fins i tot podem trobar una crítica encoberta a la poc acurada interpretació de les bandes de música pel carrer si pensem en els adjectius que utilitza Valor, com ara «marxa sorollosa», «uniformes anats i deslluïts» o finalment, referint-se al concert, «bombo dominador». Aquesta és sens dubte una de les crítiques més habituals i Valor també l'arreplega. El tema seria molt extens i no cal, per ara, insistir-hi més. No obstant això, també és ben interessant destacar que des del 1924 la música vella i la música nova de Bocairent, davant la seua situació precària, van decidir reunir-se en una única banda. Es trobem, doncs, davant d'un intent de situar l'acció narrativa en un període anterior al de la redacció; o d'un impuls, potser desconegut fins i tot pel mateix escriptor, de mantenir mentalment la vella denominació que va sentir als vells comunicants de la seua infantesa.

Classificació segons el lloc on Valor compila la rondalla original i la denominació amb què la cançó apareix reflectida en el text			
«Esperem el gepa»	«cançó»	«L'envejós d'Alcalà»	Castalla
«Sota manrota»	«cançoneta de xic»	«El jugador de Petrer»	Castalla
«Set setaire»	«cançó d'infant»	«El jugador de Petrer»	Castalla
«Rei: vestit de burell»	«cançó dels xics del poble»	«El jugador de Petrer»	Castalla
«Cavall: borejant cap amunt»	«cançó»	«El jugador de Petrer»	Castalla
«Mare vull casar-me»	«tonada d'aquella cançoneta»	«Joan-Antoni i els torpalls»	Castalla
«Nanos i gegants»	«toc de dolçaina amb lletra»	«Joan-Antoni i els torpalls»	Castalla
«Don Joan de la Panarra»	«cançó»	«Don Joan de la Panarra»	Castalla / Callosa d'En Sarrià
«Ja no cobra doble»	«cançó»	«Don Joan de la Panarra»	Castalla / Callosa d'En Sarrià
«Vaig a casar-me amb la filla del rei»	«cançó»	«Història d'un mig pollastre»	Xixona

La primera de les coses que sobta en veure aquest grup és el fet que la pràctica totalitat de les rondalles que contenen referències directes a cançons són arrellegades a Castalla. Potser aquests records que Valor sintetitza per l'ús literari també incorporen música: velles tonades que il·lustraven sonorament les contarelles escoltades a la casa natal de l'escriptor o a unes altres persones de l'entorn d'amistats (ORIOI: 2011, 102-103). De les deu cançons hem pogut documentar sense cap problema la coneguda «Mare vull casar-me» (VALOR: 1992, 178),²¹ «Nanos i gegants» (CLIMENT: 1982, 24) i el grup format per les quatre cançonetes de joc dins d'«El jugador de Petrer» (VALOR: 1992, 126; CLIMENT: 1982, 44-46). Els altres exemples poden ser un intent més de Valor per literaturitzar, també en l'aspecte musical, el text de les cançons tradicionals. Aquesta podria ser una possible explicació de la proximitat geogràfica de les rondalles *amb cançó* i, consegüentment, del major coneixement de les manifestacions musicals de l'entorn més proper a la Castalla natal de l'escriptor.

²¹ A més de la relativa vigència actual, ha estat una cançó tradicional bastant popularitzada per alguns grups de l'entorn valencià.

Les bruixes de «L'envejós d'Alcalà» canten i ballen una animada, grotesca i estranya cançó, denominada expressament com a tal pel mateix autor («L'envejós d'Alcalà»: 3/53). Ben bé podria ser qualsevol de les tonades populars que hem escoltat moltes vegades. De fet, es tracta d'un conjunt de versos que, per les seues característiques i peculiaritats, podrien ser la base d'infinat de materials musicals de caire tradicional. Aspectes que han esdevingut una constant que ha estat repetint-se al llarg del temps, com ara el tipus de versificació, la rítmica i la mètrica, la reiteració d'estructures o els paral·lelismes. Matèria habitual, sens dubte, de l'imaginari popular, però també d'una manera particular de recrear-lo i evocar-lo posteriorment (BORJA: 2007, 165-166).

Esperem el gepa.
I què li farem?

Volem rostir cabres,
quedar bé amb els déus,

no juguem amb canyes
que ens farem tallets!

Quantes cabres rostirem?
Quantes cabres menjarem?
Dilluns, dimarts i dimecres,
tres!
Dijous, divendres i dissabte,
sis!

Men-jar-ca-bres-és... precíiis!

Les dos cançons de «Don Joan de la Panarra» presenten característiques semblants, encara que són exemples més discrets. La primera té una presència bastant activa en el discurs de la narració com a carta de presentació de l'agosarat i fanfarró Don Joan. La canta —i la mostra als xicons amb satisfacció— el mateix protagonista amb aquells versets: «Don Joan de la Panarra, / fill de Finestrat, / n'ha mort cent d'un colp / i res no li ha passat» («Don Joan de la Panarra»: 8/17). La segona és una cançó de rogle que es canta per burlar-se de l'aparent «Grandot de

l'Hostal», i diu allò de «Ja no cobra doble / el Grandot malvat, / perquè ara és un nano / que ens convidarà» («Don Joan de la Panarra»: 8/11). Finalment, la ja esmentada cançó del mig pollastre, segueix els mateixos paràmetres («Història d'un mig pollastre»: 8/109).

Vaig a casar-me amb la filla del rei,
 puix sóc més ric que no ell,
 que gratant un femeret
 m'he trobat un dineret.

Cal que revisem ara les documentades musicalment en els diferents reculls i cançoners. La primera d'aquest petit grup de sis presenta una estructura repetitiva —tant en l'aspecte musical com en el textual— que incideix en característiques anteriorment esmentades: paral·lelismes, reiteracions d'estructures, enumeracions, etc. És un excel·lent exemple musical, que en la següent il·lustració gràfica presentem amb la proposta textual que Valor inclou a la rondalla.²²

Ma - re, vull ca - sar me; ma - re, no sé amb qui. Més val que no em ca - se i em
 Si em ca - se amb una al - ta, sem - bla - rà un ge - gant; no hi hau - rà prou ro - ba al
 Si em ca - se amb xi - que - ta, l'hau - ré de cri - ar; no - més que la to - que es
 Si em ca - se amb be - a - ta, pit - jor que pit - jor; de ma - ti a mis - sa, de
 Si em ca - se amb cri - a - da, ja sé lo que fan; d'a - ma - gat dels a - mos es

7
 que - de fa - dri Si ai - xò fa amb els a - mos, tam - bé ho fa - rà amb
 moll d'A - la - cant.
 po - sa a plo - rar.
 nit al ser - mó.
 men - gen la cam.

12
 mi. Més val que no em ca - se i em que - de fa - dri.

«Mare, vull casar-me» («Joan-Antoni i els torpalls»: 6/98-100)

²² D'aquesta coneguda cançoneta hi ha una altra versió, amb música diferent i lletra amb algunes variacions, documentada en el *Cançoner valencià* de Josep Climent (1982: 111). Com ja s'ha dit, aquesta circumstància és molt habitual. No obstant això, per a la proposta textual que fa Valor sembla més probable la versió que ací proposem.

En el cas d'«El jugador de Petrer», la utilització argumental que en fa Enric Valor del grup de quatre cançons és, si més no, notable. Es tracta d'una selecció de les deu que presenta el joc²³ i que abraça tota la baralla, a excepció —com és tradicional— dels vuits i els nous. L'aparició de cada una de les cartes al llarg de la partida (sempre amb el valuós ajut per a Don Pere del dimoni Capralenc el Fi) i l'associació a cada una de les melodies del joc d'infantesa, representa una elaboració per part de Valor que podem qualificar d'antològica. El grup és, sens dubte, i pel que fa a aquest aspecte concret, el més compacte que presenta la totalitat de les trenta-sis rondalles. Justament al contrari que la música —amb estructures i línies melòdiques idèntiques—, els textos que apareixen en els diferents reculls del cançoner popular són notablement divergents. La proposta textual de Valor és la que figura a continuació, i és el mateix text el que determinarà els valors rítmics de cada exemple.

I va sortir la sota, amb un somris sota la barba. Ell, en el goig, recordava aquella cançoneta de xic:

So - ta man - ro - ta, s'em - pi - na la bo - ta i no en dei - xa ni go - ta.

Seguí la partida. I va sortir un set. Don Pere, mentre que hi posava deu monedes més, pensava la cançó d'infant:

Set se - tai - re set se - ràs, a pre - si - li m'a - ni -
 4 ràs i ja no me n'ei - xi - ràs tan - ca - det amb fo - rre - llat.

²³ Climent, en el seu cançoner, el documenta com el joc de la Camona, recollit a Oliva (1982: 44-46).

I aparegué l'altre rei

I no tardà a sorgir, de dins d'aquella maleïda baralla, un altre cavall

que deia la cançó («El jugador de Petrer»: 8/ 81-83).

També trobem en el corpus de les *Rondalles valencianes* algunes danses amb text —o *cançons dansades*, que és com generalment apareixen catalogades— documentades en els reculls i els cançoners tradicionals. No obstant això, cal tenir ben present que són molt nombroses les variacions textuais que presenten aquestes melodies en cada una de les poblacions on es canten i es ballen. Concretament és el cas del toc de dolçaina de «Nanos i gegants, / xicotets i grans, / quan serem fadrins, / tots serem iguals. / Anirem allí, / al carrer Major, / a donar quefer, / al senyor rector» («Joan-Antoni i els torpalls»: 6/111). Tal com el mateix Enric Valor assenyala —«I repassava de pens la lletra que corresponia al toc que ara feia la dolçaina»—, representa un exemple d'afegit textual a l'original toc de la dolçaina. Basada, doncs, en una de les abundants danses, molt propera en l'estructura a la que documenta Seguí en el seu *Cancionero de la provincia de Alicante* (1973: 371), i que encara —amb les ja esmentades, lògiques i inevitables variacions— podem sentir al carrer a hores d'ara. Queda recollida ací en la versió cantada compilada per Climent²⁴ i il·lustrada gràficament amb la proposta de text de l'escriptor castallut.

²⁴ També dins l'àmbit de l'ensenyament musical a l'escola trobem aquesta coneguda cançoneta infantil en reculls com *EIXAM: 332 cançons en l'àmbit de l'escala diatònica major, ordenades per a una progressió de l'aprenentatge musical dels xiquets* (1990), col·leccionades per Diego Ramón i Lluç, director de l'Institut Kodaly de la Schola Cantorum d'Algemés, amb la col·laboració de Julia Oltra Mulet.

Na-nos i ge-gants, xi-co-tets i grans, quan se-rem fa-drins
 7
 tots se-rem i-guals. A-ni-rem a-lli, al car-rer Ma-
 12
 jor, a do-nar que-fer al se-nyor rec-tor.

«Nanos i gegants» («Joan-Antoni i els torpalls»: 6/111)

Força interessant resulta també la cita explícita de la *danseta* de Tibi, que s'intueix clarament en l'acuradíssima forma de transcriure-la: amb el verset «Lirorirorí, / larà, li la, lliiiirà...» («Peret»: 7/62). Sens dubte, aquesta població alacantina és una de les referències —també en l'actualitat— de la música tradicional. I la seua peculiaríssima *danseta* una de les peces més conegudes i suggeridores:²⁵

(Li-ro-ri-ro - rí, la - rà, li la, lliii - ra - rà...)

Unes altres danses com la Taina també hi són representades, encara que no podem afirmar quina de les dues versions documentades —la dansada (SEGUÍ: 1980, 526) o la cantada (SEGUÍ: 1980, 746)— és la que vol reflectir el nostre autor en «La mestra i el manyà». El que sí que sabem, perquè ell mateix ens ho indica en el glossari de l'edició de la rondalla, és que es tracta d'una «certa dansa antiga valenciana» (8/137). No obstant això, immediatament després afegeix Valor que «en sentit figurat» el mot *taina* pot referir-se a una «broma, gatzara, tabola».

²⁵ En aquest sentit, vull agrair la col·laboració i la generositat del dolçainer de Tibi José Antonio Carbonell Chorro, conegut per «Antoniet el Xaramiter». Ell em va donar tota la informació de la danseta de Tibi, coneguda al poble com la danseta de Xixona, però de la qual no es té cap notícia a l'Alacantí. La seua publicació *Danzas de Tibi* (2008) reflecteix no sols la seua llarga tradició familiar amb la dolçaina, sinó també la del seu poble amb les tradicionals danses de la Festivitat dels Reis Mags.

estratègia per a la construcció d'un univers literari viu, d'un projecte popularitzant, però sense vocació científica de recollida, catalogació i fixació de relats, ni d'exemples musicals. Es tracta —per formular-ho així— d'una forma d'aproximació, no d'una finalitat.

Les referències musicals com a ornament del discurs narratiu eren de presència quasi obligada. Sembla lògic que Valor fera ús de la música com a il·lustració sonora d'algunes de les seues històries, sobretot si pensem que es trobava immers en un entorn on la música i les seues manifestacions més tradicionals eren —i encara ho són— molt presents en l'imaginari col·lectiu. Podem apropar-nos, doncs, a aquell univers sonor de la mà d'Enric Valor, a aquella presència musical dins les seues rondalles; però ho hem de fer des d'aquesta posició per a valorar el notable treball de literaturització de les lletres d'unes cançons que, en el fons, ens dol no haver pogut sentir mai.

BIBLIOGRAFIA

- BORJA, Joan (2007): «Les fonts tradicionals de la Nova Cançó», en Jaume GUISCAFRÉ & Caterina VALRIU (eds.), *La poesia oral: gèneres, funcionalitat i pervivència*, Barcelona, Publicacions de l'Abadia de Montserrat, p. 161-205.
- (2010): «L'obra rondallística: la literaturització dels relats tradicionals orals», en Verònica CANTÓ *et al.* (eds.), *Enric Valor. El valor de les paraules*, València, Acadèmia Valenciana de la Llengua, p. 46-60.
- BORJA, Joan & M. Jesús FRANCÉS (2010): «La cançó folklòrica: incidència, difusió i comunicació. De l'Obra del Cançonero Popular al projecte Canpop», en Mònica SALES & Caterina VALRIU (eds.), *Etnopoètica: incidència, difusió i comunicació en el món contemporani*, Dolianova, Edizioni Grafica del Parteolla, p. 7-33.
- CLIMENT, Josep (1982): *Cançonero valencià*, València, Piles Editorial de Música.
- ESPINÓS, Joaquim (1999): «Elements rondallístics a la narrativa curta i les novel·les d'Enric Valor», en Vicent SALVADOR & Heike VAN LAWICK (eds.), *Valoriana. Estudis sobre l'obra d'Enric Valor*, Castelló de la Plana, Publicacions de la Universitat Jaume I, p. 307-319.

- GUMILLA, M. Isabel & Rafael COMECHE (1999): «De pollets i monedes: una rondalla d'Enric Valor», en Vicent SALVADOR & Heike VAN LAWICK (eds.), *Valoriana. Estudis sobre l'obra d'Enric Valor*, Castelló de la Plana, Publicacions de la Universitat Jaume I, p. 203-210.
- ORIOI, Carme (2011): «Les rondalles d'Enric Valor en el marc de la rondallística catalana», en Gemma LLUCH & Josep M. BALDAQUÍ (eds.), *Nova reflexió sobre l'obra d'Enric Valor*, Alacant, Institut Interuniversitari de Filologia Valenciana, p. 95-109.
- RAMÓN I LLUCH, Diego & Julia OLTRA MULET (1990): *EIXAM, 332 cançons, amb l'àmbit de l'escala diatònica major, ordenades per a una progressió de l'aprenentatge musical dels xiquets*, València, Generalitat Valenciana.
- RODRÍGUEZ-CASTELLÓ, Manel (1996): «Això diu que era: una proposta dramàtica sobre dues rondalles d'Enric Valor», en *Simposi d'Estudi i Festa Enric Valor*, Alacant, Diputació d'Alacant, p. 21-26.
- SANSALVADOR, Just (ed.) (1998): *Cançons de Cocentaina I recopilades l'any 1923 per Just Sansalvador i Cortés*, Cocentaina, Centre d'Estudis Contestans - Institut de Cultura «Juan Gil Albert».
- SEGUÍ, Salvador (1973): *Cancionero musical de la provincia de Alicante*, Alacant, Diputació d'Alacant.
- (1978): *Cancionero alicantino*, Alacant, Instituto de Estudios Alicantinos.
- SEGUÍ, Salvador et al. (1980): *Cancionero musical de la provincia de Valencia*, València, Institut Alfons el Magnànim.
- (1990): *Cancionero musical de la provincia de Castellón*, València, Caja Segorbe, Caja de Valencia-Fundación Caja Segorbe.
- VALOR, Ernesto (1992): *Cançoners alcoià. Recull folklòric*, Alcoi, Filà Llana.